

דבר העורכת

לקוראים שלום!

פסח שמח לכל קוראנו. לרגל החג הכנו עבורכם גיליון מלכותי במיוחד. המאמרים בגיליון מתארים 3 שליטים: מלך בולגרי, מלך אנגלי וקיסר צרפתי. בארץ הכנסת אמורה לבחור נשיא חדש: הנשיא שמעון פרס מסיים את תפקידו ואינו רשאי להתמודד פעם נוספת לתפקיד הנשיא. החל מה-27 לחודש רשאית הכנסת להתכנס ולהצביע בבחירות חשאיות על הנשיא החדש. רשימת המועמדים עדיין אינה סופית ומתרחשים המון מאבקים מאחורי הקלעים וגם בתקשורת על התפקיד. אז מי לדעתכם יהיה הנשיא הבא?

ד"ר חיים ויצמן, נשיאה הראשון של מדינת ישראל

אז מה בגיליון? סרגיי חליופין כתב על מלך בולגריה, בוריס השלישי. יורם לוביאניקר מספר על אדוארד השמיני שהיה מלך אנגליה לזמן קצר. בפינה רגע של הסטוריה, מתאר שמוליק כהן את מסעו של נפליאון בונפארטה, קיסר צרפת, בארץ ישראל. ולבסוף, בכל גיליון, חידון בולאי נושא פרסים.

נתראה בגיליון הבא,

שלכם, שביט

בוריס השלישי מלך בולגריה

סרגיי חליופין

העולם אליו נולד

בשנת 1393 כבש **הסולטאן באיזיט הראשון** את בולגריה, והפך אותה לחלק מהאימפריה העותמנית. בכך הקיץ הקץ על האימפריה הבולגרית השנייה ועל העצמאות הבולגרית למשך כמעט חמש מאות שנה. בשנת 1878 הצליחו הרוסים לכפות על העותמנים להעניק לבולגריה אוטונומיה. בראש הנסיכות החדשה עמד **הנסיך אלכסנדר בטנברג**. כעבור שמונה שנים, במהלך הסתכסך עם פטרוניו הרוסים, התפטר בטנברג מתפקידו.

פרדיננד הראשון

בוריס כקצין בצבא

משלחת מטעם הפרלמנט הבולגרי יצאה לאירופה, במטרה לחפש אציל ממשפחה מלוכה מיוחסת, אשר יסכים לשמש כראש הנסיכות. לבסוף הם מצאו את **פרדיננד הראשון**, משושלת סקסה קובורג גותה, הגרמנית. באוקטובר 1908 הכריזה בולגריה באופן רשמי על עצמאותה, ופרדיננד הפך למלך. בשנת 1894 נולד לפרדיננד בן בכור ויורש עצר – **הנסיך בוריס**. שנה מאוחר יותר נולד **הנסיך קיריל**, ובהמשך גם שתי בנות, **אודוקסיה ונדז'דה**.

בולגריה שלפני פרדיננד הייתה מדינה מוזנחת, עם תשתיות תקשורת ותחבורה לקויות, ללא מוסדות תרבות ואמנות ושירותי ציבור דלים. במשך שנות שלטונו הצליח פרדיננד להפוך את בולגריה למדינה אירופאית מן המניין, עם מוסדות חינוך אקדמיים, מבני ציבור, תרבות ואמנות. הוקמה תשתית מודרנית של אמצעי תחבורה, מסילות ברזל וכבישים וצנרת מים זורמים נפרשה בכל רחבי הממלכה. כן הוקם צבא מודרני ממוכן ומצויד היטב.

יורש העצר

מאחר ובוריס נולד בבולגריה, הוא היטיב להבין מאביו את המסורת ודרך החיים של הבולגרים. הדבר בא לידי ביטוי באורח החיים הצנוע אותו סיגל לעצמו, בניגוד לראוותנות אשר אפיינה את בתי המלוכה של התקופה בכלל ואת פרדיננד הראשון בפרט.

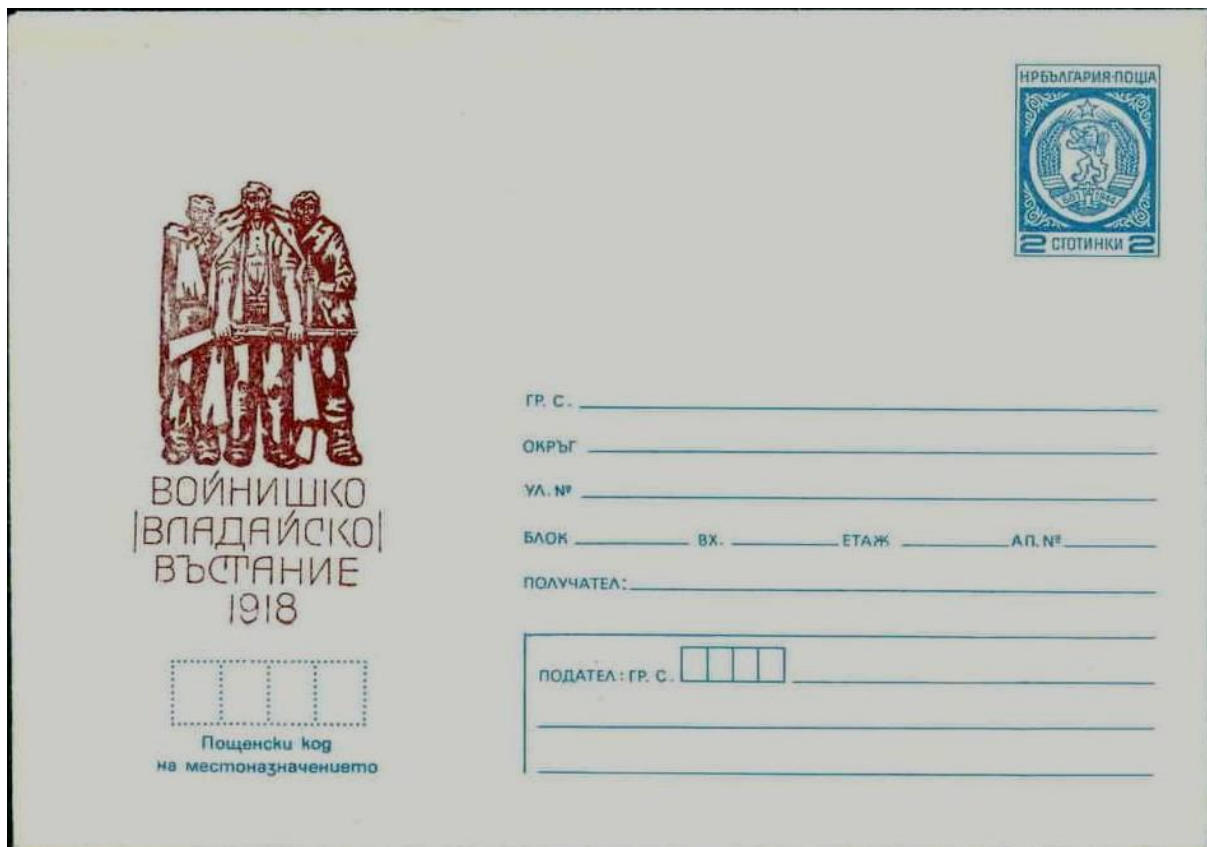
בילדותו זכה בוריס למורה פרטי (במשותף עם אחיו קיריל, שהיה גם חברו הקרוב ביותר), והתבלט

כתלמיד שקדן. ב-1910 נסע לראשונה אל מחוץ לגבולות הממלכה לביקור פרטי באיסטנבול, במהלכו נפגש עם **הסולטאן מהמט החמישי**. שנה מאוחר יותר מילא לראשונה תפקיד ממלכתי כנציג בולגריה בטקס ההכתרה של מלך אנגליה, **ג'ורג'**

החמישי. בשתי מלחמות הבלקן (בשנים 1912 ו-1913) ובמלחמת העולם הראשונה שירת בצבא כקצין קישור בדרגת קולונל.

בוריס עולה על כס השלטון

מלך בולגריה פרדיננד הראשון המיט אסון צבאי-מדיני על מדינתו. תחילה הובסה בולגריה במלחמת הבלקן השנייה (1913) ואחר כך הסתבכה במלחמת העולם הראשונה. הבולגרים התייצבו לצד מדינות מעצמות המרכז, בתקווה לזכות בשטחים על חשבון סרביה. בפועל, לאחר מספר הצלחות ראשונות, נטתה התמונה בשדה הקרב לרעת הבולגרים. שיאה של מגמה זו היתה התבוסה בקרב דוברו פולה (ב-21 בספטמבר 1918), אשר בעקבותיה פרץ מרד בצבא הבולגרי. החיילים נטשו את החזית והחלו לנוע לכיוון סופיה, תוך שהם קוראים להדחת המלך פרדיננד. החזית נותרה פרוצה, וכוחות סרבים וצרפתיים החלו בפלישה למדינה חסרת ההגנה. לממשלת בולגריה לא נותרה ברירה: היא נאלצה לבקש הפסקת אש, ולנוכח הסכנה של אובדן עצמאותה של הממלכה אולץ פרדיננד לוותר על כסאו. ב-3 באוקטובר 1918 עלה בוריס (מעתה, בוריס השלישי) על כס המלוכה והוא בן 24.

התקוממות החיילים הבולגרים אחרי קרב דוברו פולה

שנות שלטונו של בוריס

במהלך שנות שלטונו נע בוריס בהדרגה לרודנות. בשנות מלוכתו הראשונות הוא נחשב למלך חלש וסמלי ולא כשליט בר סמכא. בשנת 1923 התחוללה הפיכה של "הליגה הצבאית" כנגד ממשלתו הדמוקרטית של **אלכסנדר סטמבוליסקי**, ובעקבותיה התחזק מעמדו של בוריס.

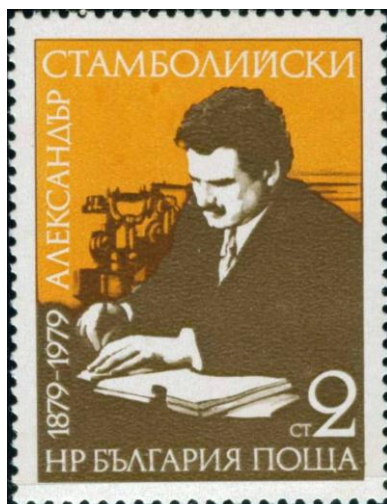
בשנת 1930 נשא בוריס לאישה את **ג'יובנה**, ביתו של מלך איטליה **ויטוריו אמנואלה השלישי**. לזוג נולדו שני ילדים – **הנסיכה מריה לואיזה** בשנת 1933, ויורש העצר **הנסיך סמיון** בשנת 1937. שינויים אלו בחייו האישיים של המלך שימחו מאוד את בני העם הבולגרי, והפופולאריות שלו הרקיעה שחקים.

תמונות מאלבום המשפחה. מימין: נישואיו של בוריס השלישי עם ג'יובנה. במרכז: הנסיכה מריה לואיזה. משמאל: יורש העצר הנסיך סמיון.

בתחילת 1935 ניצל בוריס את חוסר שביעות הרצון משלטון "הליגה הצבאית": הוא פיטר את הממשלה ופרק את "הליגה הצבאית". בולגריה הפכה לדיקטטורה בראשות המלך. החוקה בוטלה, הפרלמנט פוזר וצנזורה הוטלה על העיתונות. כאשר הוקם הפרלמנט מחדש, בשנת 1938, נבחרו חבריו על פי מידת נאמנותם למלך בוריס.

ממשלתו של בוריס השלישי, שהייתה מורכבת מנאמניו בלבד, החלה להתקרב לגרמניה הנאצית. במאי 1935 ביקר בבולגריה **הרמן גרינג**, וכעבור שנה ביקר המלך בוריס בברלין, ונפגש עם **אדולף היטלר**. עם פרוץ מלחמת העולם השנייה הכריזה בולגריה על נייטרליות, אבל בפברואר 1940 מינה בוריס לראשות הממשלה את הפרופסור **בוגדן פילוב** ואת **פטר גברובסקי** לתפקיד רב החשיבות של שר הפנים. שני אישים אלו היו ידועים כאנטישמיים מוצהרים. בספטמבר 1940 גמלה גרמניה לבולגריה על תמיכתה השקטה, וכפתה על רומניה להשיב לבולגרים את השטחים אותם איבדו במלחמת העולם הראשונה (במסגרת הסכם קראיובה). בכך התחזק הקשר בין בולגריה למדינות הציר, ובינואר 1941 נחקק בבולגריה "החוק להגנת האומה", שדמה באופיו לחוקי נירנברג.

אלכסנדר סטמבוליסקי שאף לבטל את המלוכה.

הפחדים של המלך בוריס

בוריס השלישי מלך על בולגריה במשך 25 שנה, בתקופה שבין סיום מלחמת העולם הראשונה לבין סיומה של מלחמת העולם השנייה. הייתה זו תקופה מלאת תהפוכות בעולם כולו. בוריס היה היחיד באירופה המרכזית והצפונית ששלט זמן כה רב בתקופה סוערת זו. כדי להיטיב להבין את מדיניותו, צריך לקחת בחשבון מספר גורמים שהשפיעו עליו, הדאיגו אותו, ואף הטילו עליו מורא.

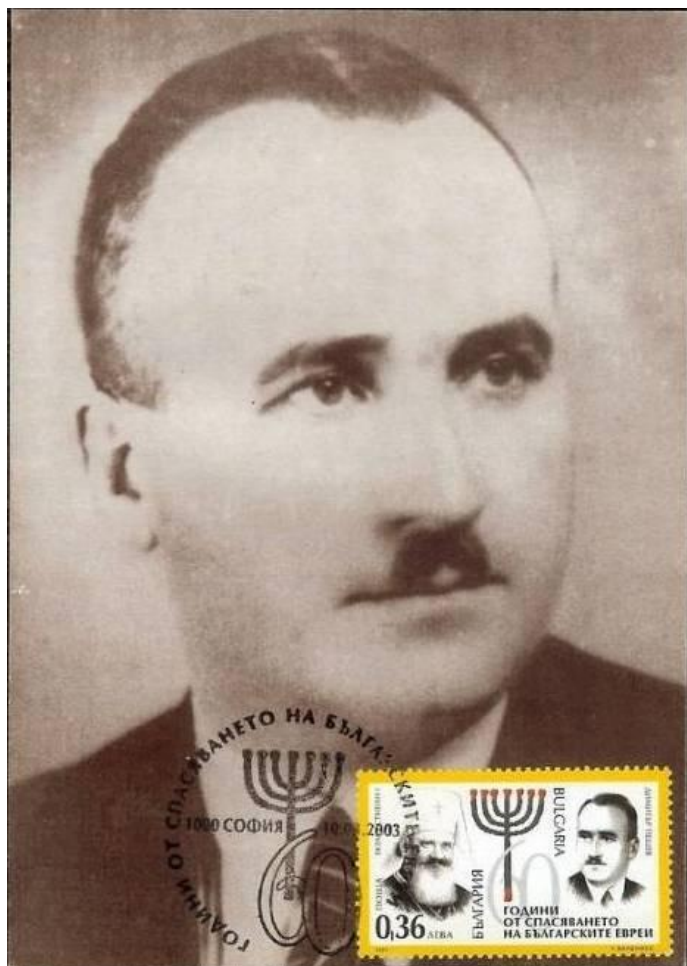

השבת שטחי תראקיה ומקדוניה
לבולגריה במסגרת הסכם קראיובה

המהפכות של 1917 – 1918 ברוסיה, גרמניה ואוסטריה הונגריה גרמו לנפילת שלושה בתי מלוכה אירופאים ותיקים, וברור שבמציאות כזו נשקפה סכנה לבית המלוכה הצעיר של בולגריה. ואמנם, ראש ממשלת בולגריה בתחילת שנות העשרים, **אלכסנדר סטמבוליסקי**, שאף לבטל את המלוכה בבולגריה, ורק מותו בהפיכה של 1923 שם קץ לנסיונות אלו.

גורם אחר שתמך בביטול המלוכה היו המפלגות הקומוניסטיות. המהפכה הרוסית נתנה רוח גבית לקומוניסטים בכל רחבי העולם, ועל אחת כמה וכמה בבולגריה הקרובה כל כך לברית המועצות. בכל ימי שלטונו של בוריס הייתה תנועה קומוניסטית משמעותית בבולגריה, ובוריס חשש מפניה. אין ספק כי לחשש זה היה יסוד, ועובדה היא כי בשנים שלאחר מלחמת העולם השנייה הייתה בולגריה המדינה האדוקה ביותר מבחינת קומוניזם מבין המדינות שמאחורי מסך הברזל.

צל כבד אחר שהוטל על בוריס היה אביו, המלך המודח פרדיננד הראשון, והחשש שהוא יחזור לשלטון. במשך כל עשרים וחמש שנות שלטונו התנגד בוריס לאפשר לאביו לבקר ולו פעם אחת בבולגריה. אגב, פרדיננד הראשון האריך ימים, ומת חמש שנים לאחר מותו של בנו הבכור.

גלוית מירב לציון 60 שנה להצלת יהודי בולגריה.
בגלויה ובבול: דימיטר פשב. בבול נראה גם
המטרופוליט סטפן – שניהם מחסידי אומות העולם.

הצל הכבד ביותר, שגם השפיע רבות על מדיניותו של המלך בוריס, היה הרייך השלישי. היטלר היה מעוניין לקרב את בולגריה ולהפוך אותה לבעלת ברית, בעיקר במלחמה מול ברית המועצות. ואמנם, בולגריה איפשרה לוורמאכט להשתמש בשטחה כקרח קפיצה לפלישה ליוון וליוגוסלביה בתחילת 1941, ובמרץ הפכה באופן רשמי לבעלת ברית של מדינות הציר. כאמור, בזכות תמיכה זו אילצו הגרמנים את רומניה להשיב לבולגריה את תראקיה ומקדוניה.

כאן המקום לדון בשאלת יחסו של המלך בוריס ליהודי בולגריה, שאלה הנתונה במחלוקת עד

היום. בעקבות "החוק להגנת האומה" נדרשו היהודים לענוד טלאי צהוב. בפברואר 1943 הושג הסכם חשאי בין בולגריה לגמניה, לפיו יסגירו הבולגרים לידי הנאצים עשרים אלף יהודים. בתחילת מרץ ערכו שוטרים וחיילים בולגריה אקציה בקרב יהודי תראקיה ומקדוניה, תוך הפגנת אכזריות רבה. כ-11,500 יהודים נמסרו לידי הגרמנים ונשלחו לטרבלינקה. פחות משלוש מאות מהם שרדו את מכונת ההשמדה הנאצית.

ימים ספורים אחר כך חתם המלך בוריס על צו גרוש כנגד כ-6,500 מיהודי בולגריה, כדי להשלים את המכסה שסכומה עם הגרמנים. בפועל נעצרו באקציות בערי בולגריה השונות מספר גדול בהרבה. רק לחצים כבדים של חסידי אומות העולם (בהם סגן יושב ראש הפרלמנט, **דימיטר פשב**, **והמטרופוליט סטפן**, ממנהיגי הכנסיה האורתודוקסית) הביא לביטול הצו. אחרי מותו של המלך בוריס פסקה רדיפת היהודים בבולגריה, משום שגלגל המלחמה התהפך וראש הממשלה פילוב חשש להסתבך. עובדתית, חייהם של יהודי "בולגריה הישנה" - ארבעים ושמונה אלף במספר ניצלו. חלקם מייחסים את הצלתם למלך בוריס, וטוענים שהוא נקט בשיטות השהייה שונות על מנת להציל את יהודי ממלכתו. אולם תיעוד רב מוכיח כי המלך בוריס היה אנטישמי, כך שנראה כי המוניטין שיצאו לו כמגן היהודים אינם מוצדקים.

תעלומת מותו של המלך

ב-14 באוגוסט 1943 הגיע המלך בוריס השלישי לפגישה דחופה בגרמניה עם אדולף היטלר, שר החוץ ריבנטרופ ועוזריהם. שני המנהיגים לא הגיעו להסכמה והפגישה נסתיימה בטונים צורמים. במהלך הפגישה הופעלו על בוריס לחצים כבדים להכניס את הצבא הבולגרי ללחימה אקטיבית כנגד ברית המועצות. זכר סיומה המחפיר של מלחמת העולם הראשונה לא הרפה ממנו, והוא סרב בתוקף. בוריס שב לארצו למחרת, ה-15 באוגוסט.

המלך סמיון השני עלה לשלטון בגיל 6

שמונה ימים מאוחר יותר, ב-23 בחודש החל בוריס לחוש ברע. הוא הקיא וסבל ממחששים בכל חלקי גופו. מצבו הלך והדרדר, ורופא מיוחד הוטס מברלין למחרת היום. המומחה ורפאי הארמון היו תמימי דעים, וקבעו כי הוא לקה בהתקף לב. ב-28 באוגוסט 1943 הלך בוריס השלישי, מלך בולגריה, לעולמו, והוא בן 49. את מקומו על כס השלטון תפס בנו, סמיון השני בן השש. אחיו של בוריס, קיריל, וראש הממשלה פילוב שימשו כעוצרים עבור המלך החדש.

מייד לאחר מותו של בוריס נפוצה תיאוריית קשר לפיה בוריס הורעל על ידי הגרמנים בעת ביקורו שם, בשל סירובו לדרישות היטלר. סירובו של ארמון המלוכה לבצע ניתוח שלאחר המוות רק ליבה את השמועות. אולם תיאוריה זו מוטלת בספק, משום שבוריס נפל למשכב רק שמונה ימים לאחר שובו לבולגריה.

גם כיום קשה להגיד ממה באמת נגרם מותו של המלך הבולגרי. שומרי ראשו טענו כי הוא נחשף למחלת גבהים בעת טיסתו חזרה לבולגריה, משום שהמטוס נע בגובה רב ולנוסעים לא סופקו מסכות חמצן. מקורות מאוחרים יותר טוענים כי הוא מת כתוצאה מכיב קיבה מדמם. אחרים משוכנעים כי סוכנים קומוניסטים חדרו לארמון המלוכה והרעילו אותו. כך או אחרת, רבים אינם מאמינים כי מותו של בוריס היה טבעי, ותיאוריות קונספירציה שונות צצות חדשות לבקרים.

רביעיה בלתי מנוקבת של בול האבל שהונפק לציון חצי שנה למותו של המלך בוריס השלישי, עם טעות הדפסה במרכז הדיוקן ביחס למסגרת

אדוארד: הכל למען האהבה

יורם לוביאניקר

אדוארד בתור ילד.

אדוארד כנסיך
מווילס, 1930.

אדוארד כמלך אנגליה.

כש**אדוארד** נולד, ב-23 ביוני 1894, זה היה מאורע חשוב, עליו דיווחו בכל העולם. לא בכל יום נולד מישהו שיהיה פעם מלך אנגליה! אדוארד היה נין של מלכת אנגליה באותם ימים, **ויקטוריה**. הסבא שלו הפך תוך מספר שנים למלך **אדוארד השביעי**. בשנת 1911, כשאדוארד היה בן 17, סבא שלו נפטר, ואביו הפך למלך **ג'ורג' החמישי**. מאותו רגע זכה אדוארד (אגב, שמו המלא הוא אדוארד אלברט כריסטיאן ג'ורג' אנדרו פטריק דיוויד וינדזור, אבל אתם תרשו לי לקרוא לו רק "אדוארד") לתואר "הנסיך מווילס". הוא היה הבא בתור למלוכה, וכבר היה ברור שהוא יהיה יום אחד המלך אדוארד השמיני.

לכאורה הכל התקדם כשורה: אדוארד השתתף (בצורה מוגבלת) במלחמת העולם הראשונה, ערך סיורים מקיפים ברחבי האימפריה הבריטית ומילא את כל תפקידיו בהצלחה. אבל אביו היה מאוכזב מבנו הבכור: אדוארד לא התחתן ולא העמיד צאצאים להמשך השושלת. הוא קיים שורה ארוכה של רומנים, עד שבשנת 1933 הוא פגש את הגברת **וואליס סימפסון**.

וואליס סימפסון נולדה שנתיים אחרי אדוארד בארצות הברית. בשנת 1916 היא התחתנה לראשונה, עם טייס חיל האוויר האמריקאי בשם ארל ספנסר. הנישואים היו כושלים מתחילתם, אבל באופן רשמי החזיקו מעמד קצת יותר מעשור. בשנת 1927 הם התגרשו, וזמן קצר אחר כך וואליס נישאה בשנית ל**ארנסט סימפסון**. מר סימפסון, מנהל בחברת ספנות, היה אנגלי למחצה, והזוג התגורר בלונדון. שם פגשה וואליס את יורש העצר האנגלי, והשניים התאהבו.

עבור המלך ג'ורג' החמישי זה היה יותר מידי: לא זו בלבד שה"תכשיט" שלו לא מתחתן כראוי, אלא שהוא מתעסק עם אישה נשואה (שכבר התגרשה פעם אחת). היחסים בין האב לבנו מעולם לא היו טובים, ועכשיו הם נהיו רעים עוד יותר. המלך אמר למקורביו ש"אחרי מותי, הילד יהרוס את עצמו תוך שנה אחת". נבואתו, כפי שנראה להלן, הייתה מדויקת.

בינואר 1936 מת המלך ג'ורג', ואדוארד הוכתר במקומו. יחסיו עם וואליס סימפסון היו גלויים לכל, וואליס גם פנתה לבית הדין בתביעת גירושין. בנקודה הזו עשוי הקורא

לחשוב שהכל בא על מקומו בשלום: וואליס סימפסון תתגרש מבעלה, ותוכל להתחתן עם בחיר ליבה, המלך אדוארד. אבל המציאות הרבה יותר מסובכת מזה.

המלך באנגליה הוא לא רק מלך, הוא גם ראש הכנסיה (הכנסיה הנקראת "אנגליקנית"), כלומר הא גם מנהיג דתי. על פי חוקי הדת האנגליקנית אסור לגרושה להתחתן בשנית. לא יעלה על הדעת שראש הכנסיה יפר את חוקיה!

ג'ורג' החמישי ראה את הנולד.

ואם לא די בכך, וואליס נחשדה שהיא תומכת במשטר הנאצי בגרמניה. אמנם גרמניה לא הייתה מוגדרת כאויבת של אנגליה באותם ימים, אבל בין שתי המדינות הייתה חשדנות עוד מימי מלחמת העולם הראשונה. בהתחשב בכל זה, הממשלה הבריטית (ובעיקר ראש הממשלה, **סטנלי בולדווין**) פשוט לא הסכימו שהמלך יתחתן עם הגרושה האמריקאית.

אלא שאדוארד וגברת סימפסון התעקשו שהם רוצים להתחתן. ושוב, הדבר אינו פשוט: על פי החוק המלך אינו יכול להתחתן "סתם כך". הוא צריך לבקש רשות מראשי הממשלות של מדינות חבר העמים הבריטי. וראשי הממשלות פשוט לא הסכימו.

ג'ורג' הששי ירש את אחיו הבכור.

בנובמבר, המשבר החריף, ובולדווין הציע למלך שלוש אפשרויות. הראשונה הייתה לוותר על קשריו עם הגברת סימפסון. האפשרות השניה – להתחתן איתה. במקרה כזה, אמר בולדווין, הממשלה תתפטר ויוצר משבר חוקתי במדינה. והאפשרות השלישית והאחרונה: אדוארד יכול לוותר על כתרו ועל המלוכה, ובכך להפוך לאדם פרטי העושה ככל העולה על רוחו.

אדוארד לא הסכים לוותר על אהובתו, ולא רצה להחמיר את המשבר שהיה חמור בלאו הכי. ב-10 בדצמבר 1936, פחות משנה אחרי שעלה למלוכה ויתר אדוארד על כתרו. הוא נשא נאום לאומה בו אמר כי אינו יכול למלא את תפקידו "ללא העזרה והתמיכה מצד האישה אותה אני אוהב". אחיו, שייקרא מעתה המלך **ג'ורג' השישי**, היה למלך במקומו. בטקס צנוע ועצוב שהתקיים בארמון באקינגהם העביר אדוארד את כתרו למלך החדש ואמר לו: "האל יברך אותך, אדוני. אני מקווה שתהיה מאושר יותר מקודמך".

אדוארד וואליס עברו לצרפת, שם נישאו בשנת 1937. יחסיהם עם בית המלוכה האנגלי היו מתוחים. כך, למשל, זכה אדוארד בתואר "הדוכס מווינדזור", אך אישתו לא זכתה בתואר דוכסית. בשנת 1937 ביקר הזוג בגרמניה, ביקור שנוצל על ידי מכונת התעמולה הנאצית. גם אחרי פרוץ מלחמת העולם השנייה קייים אדוארד קשרים עם הנאצים, וממשלתו של צ'רצ'יל נאלצה לשגר אותו לאיי בהאמה הנידחים כדי למנוע נזק מוראלי לעם האנגלי. היה זה בניגוד משווע לאחיו, שכמלך אנגליה הפגין מנהיגות וכושר עמידה בתקופת "הבליץ" הגרמני על לונדון.

מעטפה קשוחה מצרפת, לציון נישואיהם של בני הזוג בשנת 1937.
שימו לב שאדוארד מכונה "הדוכס מווינדזור" בעוד שוואליס מכונה בשם נעוריה, וואליס וורפילד.

לאחר המלחמה שב הזוג לצרפת. הם חיו בבידוד (וללא ילדים), והיו למעשה מוחרמים על ידי ממשלת אנגליה ובית המלוכה, עד מותו של אדוארד בשנת 1972. במשך כל אותם שנים אדוארד לא הוזמן ולא ביקר במולדתו. אדוארד ויתר על הכל: על כתר, על משפחתו ועל מולדתו למען האישה אותה אהב.

מסע נפוליאון לארץ ישראל

שמוליק כהן

"נפוליאון במצריים" - תמונה ממוזיאון נפוליאון על בול מקובה

נפוליאון נלחם במצריים על בול מגויאנה המשוונית

שליט ממלוכי על בול צרפתי

את השם נפוליאון בונפרטה כולם מכירים. מן הסתם, שמו מעורר אסוסיאציות כגון "צרפת", "רוסיה", "אוסטרליץ", "גראנד ארמה" וכד'. אבל גם לנו, בארץ ישראל יש מקום בביוגרפיה שלו. מאמר זה יעסוק במסע נפוליאון לארץ ישראל.

מטרתו העיקרית של נפוליאון לא היתה ארץ ישראל, אלא מצרים, שכנתנו מדרום. נסיבות שליחתו למצרים היו פרי נסיבות פוליטיות פנים צרפתיות. בתי המלוכה באירופה לא היו אדישים למהפיכה הצרפתית, והם הכריזו מלחמה על הרפובליקה הצעירה. נפוליאון שהיה אחד ממפקדי הצבא, הוביל את כוחותיו מניצחון לניצחון, ולבסוף הצליח לגרום לאוסטריה, האויבת העיקרית של צרפת, לחתום על

הסכם שלום ולהכיר ברפובליקה הצרפתית. לא היתה זאת החלטה של מה בכך עבור אוסטריה. מלכת צרפת, מארי אנטואנט, שהוצאה להורג על ידי המהפכנים, היתה בתו של קיסר אוסטריה, אולם הלחץ הצבאי של נפוליאון אילץ את האוסטרים להפסיק את המאבק נגד צרפת. הפופולאריות של נפוליאון הרקיעה שחקים, בעוד שהפופולאריות של השלטונות המהפכניים הידרדרה. במצב זה, חששו מנהיגי המהפכה מכוחו של נפוליאון, ושמחו על ההזדמנות לשלוח אותו הרחק מצרפת. נפוליאון עצמו, חשש בשלב זה לנסות ולתפוס את השלטון, ושמח להזדמנות להעניק לצרפת ניצחונות צבאיים נוספים, ובכך להמשיך ולהאדיר את שמו.

מצרים היתה שייכת להלכה לאמפריה העות'מנית, אולם בפועל נשלטה על ידי ממלוכים. הממלוכים היו אנשים שנמכרו או נחטפו בילדותם והועברו לידי חצר השלטון. דתם הומרה לאיסלם, והם זכו לחינוך דתי משובח ואימונים צבאיים מפרכים. בבגרותם הם הפכו לפקידים וקצינים בכירים. עם מות השליט, היה אחד מהם הופך להיות השליט החדש (לפעמים, לאחר ש"סייע" לשליט למות). מכיון שהממלוכים לא תמיד כיבדו את שלטונה של האמפריה העות'מנית במצרים, העריכו הצרפתים שאם הם יציגו את

הפלישה למצרים כרצון להחזיר את מצרים לידי האמפריה העות'מנית, הסולטן התורכי לא יראה בפלישה אקט של

מלחמה נגדו. חישוב זה היה מוטעה, והעות'מנים ראו בפלישה הצרפתית אקט של מלחמה, ולא סיוע. מהדו"חות ששלח הקונסול הצרפתי במצרים, הבינו הצרפתים שמצרים תיכבש בנקל. הם חששו שאם הם לא ימהרו לכבוש את מצרים, תכבוש אותה בריטניה, וכך, במאי 1798 יצא נפוליאון בראש צי בן 400 ספינות על מנת לכבוש את מצרים.

נפוליאון לא הצליח להשתלט על כל מצרים. למעשה הוא השתלט על המרכזים העירוניים בצפון המדינה, אך הממלוכים החזיקו מעמד בדרומה. בנוסף, ספג נפוליאון מהלומה קשה כאשר האדמירל נלסון הצליח להטביע את הצי הצרפתי שעגן באלכסנדריה. כעת, היה נפוליאון מנותק מצרפת. למרות בעיות אלה, במקום להתמקד בניגוח הממלוכים בדרום או בחיזוק אחיזתו בצפון מצרים, העדיף נפוליאון לפנות צפונה, ולפלוש לארץ ישראל.

הצבא הצרפתי
על בול מסן-מרינו

הקרב הראשון במהלך המסע לארץ ישראל התנהל דווקא על אדמת מצרים. היה זה הקרב על אל עריש. המסע לאל עריש (ולארץ ישראל) דרך החולות היה קשה. התותחים הקלים פורקו והועמסו על גבי גמלים. התותחים הכבדים הועמסו על ספינות ורפסודות והפליגו צפונה לאורך החוף. נפוליאון התעלם מהעובדה שלאחר הטבעת הצי שלו, היה כל הים התיכון בשליטה בריטית מוחלטת, ולמעשה לא היתה לו שום אפשרות להגן על תותחים אלה. על משגה זה הוא ישלם בעתיד ביוקר. לכל חטיבה צורפו אנשי הנדסה שהיו אמורים לפלס את הדרך ולחפור בארות מים. נפוליאון העדיף להסתמך על האספקה שטיפול לידי כאשר

יכבוש את אל עריש, ולא לסרב ל את הכח עם אספקה רבה מדי. הוא לא ידע איזו הפתעה תצפה לו שם. אל ג'זאר,

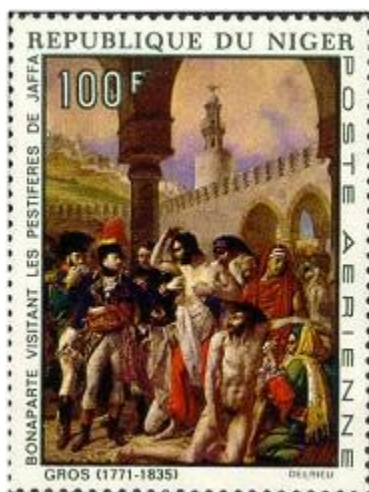
מושל עכו שמונה על ידי העות'מנים לפקד על ההגנה מפני נפוליאון, הזדרז ותפס את אל עריש. בהיעדר מודיעין צבאי, מפקדי הצבא לא רק שלא ידעו על התפתחות זאת, הם גם חשבו שאל עריש הינה עיירת פרזות, ללא חומה או מבצר שיגן עליה. בפועל היה באל עריש מבצר. הצרפתים הצליחו להשתלט במהירות על רוב שטח העיר, תוך כדי טבח בחייליו של אל ג'זאר, אך המצודה (שהצרפתים כלל לא ידעו על קיומה לפני שהגיעו לעיר) החזיקה מעמד שנים עשר ימים שאיפשרו לכוחותיו של אל ג'זאר בארץ ישראל לבנות ביצורים נוספים, ולהתכונן לפלישה הקרבה ובאה. בנוסף, היה גבול למשך הזמן שיכל נפוליאון להיעדר ממצרים. העיכוב בן 12 הימים, כבר בתחילת המערכה, גרם ללחץ נוסף על הכוחות הצרפתים, שעמדת הפתיחה שלהם היתה בעייתית ממילא.

נפוליאון על בול מצרפת

לאחר כיבוש אל עריש החלו כוחותיו של נפוליאון במסע לעבר עזה. נפוליאון עצמו, נע ביחד עם כמה קציני מטה וכחמישים שומרים, בנפרד מהכוחות העיקריים. ליד חאן יונס, הופתעו שני הרוכבים הקדמיים לגלות מאחורי אחת הגבעות כח אויב בן 600 איש. נפוליאון הבין שמצד אחד אין באפשרותו לברוח מהכח שהתגלה, אך מצד שני אין ביכולתו לתקוף אותו. הצעד שנקט בו היה מפתיע, ומייצג את יכולתו כמצביא. הוא פרס כל אנשיו בשורה, כך שיראה כאילו הם כח קדמי של כוחות גדולים יותר. התכסיס עבד, וחילי האויב ברחו, למרות שהיו ביתרון מספרי ניכר.

בדומה לאל עריש, הצרפתים הצליחו להשתלט על העיר עוד בטרם כבשו את המצודה. רק יום לאחר שהעיר הודיעה על כניעתה לנפוליאון, נכנעו הלוחמים שהיו נצורים במצודה. את הלקח של היתרון הצרפתי בשטח הפתוח למדו היטב ביפו, שם העדיף מפקד העיר להסתגר בתוך החומות, ולא להלחם נגד כוחותיו של נפוליאון מחוץ לעיר.

נפוליאון ביפו - על בול מניז'ר

הכח הצרפתי הגיע ליפו בתחילת מרץ 1799. בתוך העיר המתינו להם כ-6000 חיילים בני לאומים שונים. כהכנה למצור ערכו הצרפתים את כוחותיהם לאורך הירקון על מנת להגן על עצמם מצפון, וכן כבשו את רמלה כדי להגן עליהם מפני תגבורת שתגיע מירושלים. מספר ימים לאחר הגעת הכוחות הצרפתים, בטרם החלו לירות על העיר, ניגשו קצין וחצוצרן אל שער העיר. החצוצרן חצרץ בחצוצרה והקצין הודיע שיש לו מכתב למושל העיר שנכתב על ידי נפוליאון. השניים הוכנסו ליפו, והובאו לפני המושל. המכתב, כצפוי, הציע למושל להכנע. המושל התלבט, אך לא בשאלה האם להכנע או לא. ככל הנראה באותו יום לא היה לו מצב רוח לכניעות. ההתלבטות היתה איך להבהיר לצרפתים שיפו לא מוכנה לשקול כניעה.

שיטת העברת המסר היתה ברוטאלית למדי: ראשיהם של הקצין והחצוצרן האומללים נערפו, והונחו על חומת העיר כדי להדגיש לצרפתים שכניעה לא באה בחשבון וכן מה צפוי להם אם יתקיפו את יפו. מיד לאחר מכן החלו תותחי הצרפתים להרעיש את העיר. אחת מסוללות התותחים כיוונה את האש לעבר החומה הדרומית על מנת ליצור פירצה שדרכה יוכלו להסתער חייליו של נפוליאון. כאשר נראה היה שאכן נוצרה פירצה בגודל מתאים, הגיע נפוליאון לבחון את הפירצה. כדור שנורה מכיוון העיר הנצורה הפיל את כובעו והרג קצין גבוה ממנו שעמד בסמוך אליו. נפוליאון בעצמו העיד בזכרונותיו שהיתה זאת הפעם השניה שקומתו הנמוכה הצילה את חייו.

חומת יפו

הכח הפולש הצליח להשתלט על הבית הסמוך לפירצה, שנכבש בקרב של חדר לחדר, אך בשל אש רצחנית שניטחה על הבניין על ידי מגיני העיר, לא הצליחו הצרפתים לפרוץ מהבניין לעיר. כך, בזמן שהצרפתים הצליחו ליצור פירצה בחומה והשתלטו על בית אחד בלבד בעיר, התרחשו שני ארועים שהכריעו את הקרב.

הארוע הראשון היה פריצה לעיר על ידי הדיויזיה

הצפונית. לפי התכניות המקוריות, היה אמור הכח לבצע פעולת הסחה בלבד, אך חייליו גילו פירצה בחומה הצפונית, סמוך לחוף הים. נסיון החדירה הראשון נהדף, אך הניסיון השני צלח, וכך החלה חדירה של כח משני שכלל לא היה אמור לפרוץ אל העיר. במקביל, באיזור הפירצה הדרומית (היכן שהכוחות הצרפתיים היו אמורים לפרוץ לעיר), הצליח אחד הקצינים לפרוץ למרתף הבניין שחלש על הפירצה ועל הבניין שאליו הצליחו הצרפתיים לפרוץ. כאשר הבינו המגינים שהעיר נפרצה מצפון, ושחיילי נפוליאון הצליחו לפרוץ אפילו מתחת לרגליהם שלהם, התמוטטה ההגנה על העיר, והיא נכבשה לאחר מספר שעות. חיילי נפוליאון, היו חדורים רצון לנקום את מות הקצין והחוצרן, בזזו, מכל הבא ליד, אנסו את נשות העיר וירו באוכלוסיה האזרחית מבלי להתחשב בגיל או במין הקורבנות. נפוליאון עצמו לא התערב בנעשה, ואיפשר את מעשי הרצח והביזה.

הקרב על העיר עלה בחייהם של כשלושים צרפתיים. 2500 ממגיני העיר נהרגו בקרב, וכ-3500 נשבו. לא ברור כמה אזרחים נספו. באופן חריג, החליט נפוליאון להוציא להורג את מרבית השבויים. (ברוב הקרבות שלו נפוליאון לא נהג לטבוח שבויים. מדוע הפעם נהג באופן כה חריג? יתכן שהוא הבין שאין לו את כח האדם להחזיק אלפי שבויים. השערה אחרת טוענת ששאר הקרבות שלו היו באירופה כנגד ארופאים, ולא כנגד אסיאתים. כך או כך, מדובר בארוע חריג בביגורפיה של נפוליאון.) את השבויים שמוצאם היה מצרי הוא שחרר משום שראה בהם תושבים של מושבה צרפתית. את השאר טבח תוך שלושה ימים. זמן קצר לאחר מכן החלה להתפשט מחלת דבר בקרב כוחותיו של נפוליאון. יש הטוענים שהמחלה התפשטה בשל התנאים התברואתיים שהדרדרו עקב הכמות הגדולה של גופות שנערמה בעיר ובסביבותיה. אחרים טוענים שניצני המגפה החלו כבר במצור על אל עריש. כך או כך, נפוליאון ניסה להסתיר את מהות המחלה מחייליו, על מנת למנוע פאניקה. החולים רוכזו במנזר הארמני של יפו, ונפוליאון החליט לבוא לשם ולסייע בטיפול, על מנת להמחיש לחייליו שאין כל סכנת הידבקות, בודאי לא במחלה איומה כמו דבר.

מסגד אל-ג'זאר
בעכו שנבנה על ידי
אל ג'זאר

בשל קוצר היריעה, אני מתעלם מהקרבות שארעו לאחר כיבוש יפו, פרט למצור הכושל על עכו. עכו היתה בירתו של אל ג'זאר, שקיבל מנוי חרום מטעם העותמנים של מפקד ארץ ישראל. נפוליאון לא הסתיר את זלזולו באל ג'זאר. בדרכו לעכו הוא כתב לאל ג'זאר: "בעוד ימים אחדים אתקדם לעבר עכו. אך למה עלי לקצר את חייו של איש זקן שאותו אינני מכיר? מה הם מילין אחדים נוספים יחסית לשטח שכבר כבשתי? ומאחר שאלוהים נתן לי את הנצחון רוצה הייתי לחקות את מעשיו ולהיות ותרן וסלחן, לא רק כלפי המון העם, אלא אף כלפי הגדולים..."

נפוליאון חשב ששוב יתקל בכח לא מאומן ולא מיומן, אך חייליו של אל ג'זאר היו מאומנים יותר מהכח שהגן על יפו. בנוסף, בשל הטבעת הצי הצרפתי באלכסנדריה, לא יכל נפוליאון לחסום את העיר מצידה הימי. יתרה מזאת, שייטת בריטית בפיקודו של הגנרל סדני סמית סייעה באופן פעיל לאל ג'זאר. אחד מקציני השייטת אף שהה בעכו בזמן המצור. היה זה קצין צרפתי בשם פיליפו. נפוליאון לא היה מודע לנוכחותו בעיר. למעשה שני הקצינים הכירו היטב אחד את השני. פיליפו היה בן אצולה שלמד

ביחד עם נפוליאון בבית הספר הצבאי. פיליפו היה התלמיד המצטיין במחזור, בעוד שנפוליאון היה במקום השלישי. שני הצוערים הצעירים ישבו ביחד בכיתה ותייעבו אחד את השני. האגדות מספרות שהם אף נהגו לבעוט אחד בשני מתחת לשולחן. כבן למשפחת אצולה, פיליפו נאלץ לברוח מארצו לאחר המהפכה, ולבסוף מצא את עצמו משרת בצי הבריטי. כעת פיליפו, שלא רק שהכיר את תורת המלחמה הצרפתית אלא אף הכיר אישית את נפוליאון, סייע בהגנה מפניו.

עכו

חומת העיר עכו, נבנתה על ידי דאהר אל עומאר, ונועדה להגן על העיר מפני פשיטות של בדואים, ולא לעמוד מול צבא סדיר. לכן, החומה היתה דקה מאוד (נפוליאון לא עמד מול החומה שאנו מכירים היום בעכו, חומה זאת נבנתה לאחר המלחמה נגד נפוליאון), ונפוליאון העריך שהוא יוכל להבקיע אותה בקלות. בפועל החומה הוקפה בחפיר עמוק, והסולמות שהביאו עימם הצרפתים היו נמוכים מדי.

תותח בצבא נפוליאון על בול מצרפת

זוכרים את התותחים שנפוליאון השיט בים התיכון ממצרים, על מנת להקל את המסע לארץ ישראל? תותחים אלה נתפסו על ידי השייטת הבריטית בפיקודו של סמית, וכעת לא רק שהם חסרו לנפוליאון במצור על עכו, אלא הם אף כוונו נגדו. נפוליאון אמנם הורה למפקדים במצרים לשלוח אליו תותחים נוספים, אך הוא החליט שלא להמתין להגעתם ולהסתפק במעט התותחים שהיו ברשותו.

בהתסערות הראשונה של הצרפתים, הם ניסו לפוצץ את החפיר, להגיע לחומה לפוצץ פירצה בחומה ולפרוץ לעיר. בפועל, הם לא ידעו שהחפיר מדופן באבן גם בצד הרחוק מהחומה, כך שהפיצוץ לא יצר את השפוע הנוח שהם רצו. עומק החפיר היה 8 מטרים, אך הסולמות שהביאו עימם הצרפתים, היו בגובה של 5 מטרים בלבד. מכח הפריצה הצליחה רק מחלקה אחת לרדת אל החפיר ולפרוץ את החומה, אך שאר החיילים לא הצליחו להצטרף אליה. מגיני העיר התעשתו והחלו להמטיר אש תופת הן על המחלקה שהיתה בתוך החפיר, והן על חבריהם שעמדו בקצה החפיר. בסופו של דבר הורה נפוליאון על נסיגה. ההסתערות הראשונה של נפוליאון על עכו, הסתיימה בכישלון מחפיר.

המצור על עכו נמשך עוד כחודשיים. הצרפתים ריכזו את התקפותיהם על המגדל בפינה הצפון מזרחית אך רק ב-8.5.1799 הצליחו לכבוש אותו. בדומה לקרב על יפו, לא הצליחו הצרפתים לנצל את כיבוש המגדל לפריצה לעיר, עקב האש שהמטירו עליהם מגיני העיר. לבסוף הצליחו הצרפתים לפרוץ פרצה רחבה דרומית למגדל. הצרפתים החלו לפרוץ לעיר דרך הפרצה, מעט מופתעים מההתנגדות הדלילה של התורכים. תוך דקות ספורות הם נתקלו בקו ביצורים שני, ולמעשה נלכדו בין החומה לבין אותו קו ביצורים. כך, כאשר הם לכודים החלו כוחותיו של אל ג'זאר להמטיר עליהם אש תופת.

נפוליאון ניסה עוד פעמיים להסתער לתוך העיר, אך הוא נכשל שוב ושוב. אחד מקציניו אף הטיח בו שהוא הפך לשוחט של חייליו. לבסוף הבין נפוליאון שהוא אינו מסוגל לכבוש את העיר, והחליט לסגת חזרה למצרים. על מנת לנסות ולהסוות את כישלונו, הורה להפגיז את העיר, ורק לאחר מכן החל לסגת. הוא טען שעקב ההפגזה, העיר הפכה לעיי חורבות, ולא היה לו כבר שום עניין בכיבושה.

נפוליאון מכתיר את
עצמו כקיסר על בול
מצרפת

המסע חזרה למצרים היה גיהנום עלי אדמות. מספרם הרב של הפצועים היקשה על התנועה. בהגיעם לטנטורה (דור), הורה נפוליאון להשליך לים את התותחים ולהשתמש בסוסים להובלת פצועים. הוא גם ציווה על הקצינים ללכת ברגל ולפנות את סוסיהם להוביל פצועים. פצועים רבים ננטשו בצד הדרך למוות בטוח, אם לא בצמא, אז מידי התורכים או הפלאחים שתיעבו את נפוליאון. כאשר הגיעו הנסוגים ליפו, הורה נפוליאון לרופאו להרעיל את חולי הדבר. הרופא סירב ורובם ננטש לחסדי התורכים, שלא ממש עשו עימם חסד. לאחר שהגיעו למצרים עזב נפוליאון את חייליו ושב לצרפת. בנובמבר 1799, חמישה חודשים בלבד לאחר הנסיגה מעכו, תפס נפוליאון את השלטון בצרפת, והחל פרק חדש לחלוטין בחייו בהסטוריה של צרפת.

לתגובות ניתן לפנות לשמוליק כהן בכתובת: scohn@netvision.net.il

חידון מספר 72

איזו מדינה?

איך נקראת המדינה שהנפיקה את הבול שלפניכם?

- א. אזרבייג'ן
- ב. אבחזיה
- ג. קזחסטן
- ד. אוזבקיסטן

מי האיש?

מי האיש הנראה בגליונית?
באיזה ענף ספורט עסק?
את איזו מדינה ייצג?
באיזו קבוצה מפורסמת שיחק
אחרי שעזב את מולדתו?

זהה את האתר

איך נקרא הצבא הנראה בבול?
באיזו מדינה הוא התגלה?
מתי נוצרו פסלים אלו?

את הפתרונות יש לשלוח למערכת nosonchik@gmail.com עד ל-15 באפריל.
הפותרים מתבקשים לציין את גילם. בין הילדים ובני הנוער שיפתרו נכונה את החידות יוגרל פרס בולאי מתנת איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית. התשובות לחידות ושם הזוכה יפורסמו בגליון הבא.

פתרון חידון מספר 71

יצירתו המפורסמת של מיכאלאנג'לו שפרט ממנה מתואר בבול מברית המועצות היא "בריאת האדם". הנה היצירה בשלמותה במלוא יופיה והדרה על גבי גליונית שהונפקה במיקרוניזיה.

בשאר הבולים שבכתב החידה מתוארות דמויות שכולן קשורות לסיפורי בריאת האדם במיתולוגיות שונות:

אודין – האל הבכיר במיתולוגיה הנורדית (עמי צפון אירופה), אודין ושני אחיו, לאחר שהרגו את הענק הראשון יימיר, יצרו את האנשים הראשונים משני עצים. אודין הפיח בהם חיים ואילו אחיו העניקו להם מחשבה, רגשות וכן את חושי הראייה והשמיעה.		א
האלה נו-ווא – אלה במיתולוגיה הסינית שכיירה אנשים מאדמה צהובה. העבודה הייתה קשה, והיא חששה שלא תוכל ליצור את כל אנשי העולם. היא משחה חבל בבוצ הצהוב ומהטיפות שנשרו ממנו נולדו בני-האדם. היפים והמוצלחים הם אלו שכיירה בעצמה, והמכוערים והעניים הם אלה שנוצרו מטיפות הבוצ.		ב

ויראקוצ'ה - החשוב בין אלי האינקה (תרבות קדומה בדרום אמריקה), היה הבורא, שיצר את הכול ולימד את בני האדם כיצד לעבוד וכיצד לחיות.		ג
פרומתאוס – אחד מהטיטאנים במיתולוגיה היוונית. הוא הצטווה על ידי זאוס, אבי האלים, לאכלס את העולם תחת מרותו. פרומתאוס לש אדמה ומים יחד ויצר מהם את האדם בדמות האלים. לאחר מכן, העניק להם במתנה את האש.		ד
אתום – אל מרכזי במיתולוגיה המצרית, שברא את עצמו מתוך החושך ששרר בעולם. לאחר בריאתו חש בדידות ויחד עם צילו ברא ילד וילדה מרוק וזרע. הילדים נקראו שו ותפנות, ואביהם אתום ציווה עליהם להפוך את הכאוס בעולם לסדר וליציבות.		ה

בהגרלה שנערכה בין הפותרים נכונה עלה שמה של עופרי דדון בת ה-13. עופרי זוכה בפרס בולאי מתנת איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית.

מכתבים למערכת – לכל תגובה, הצעה או שאלה ניתן לפנות אלינו בכתובת nosonchik@gmail.com